

ODPRTA TRIBUNA

Slovenski narodni značaj (I)

5. in 6. novembra je na Bledu zasedal štirinajsti Plenum kulturnih delavcev OF, ki se zadnja leta posveča osrednjim temam slovenskega naroda in družbe. Pred letom dni je skušal utemeljiti smisel in obseg *Skupnega slovenskega kulturnega prostora*; razprava na lanskem plenumu je veliko pripomogla k formulaciji in sprejetju dokumenta z enakim naslovom, ki ga je sprejela RK SZDL in se nanj domala plebiscitarno odzivajo posamezniki in institucije v matici, za mejestvu in med izseljenci. Letošnja razprava je bila posvečena znameniti četrti temeljni točki OF:

Z osvobodilno akcijo in aktivizacijo slovenskih množic preoblikuje OF slovenski narodni značaj. Slovenske ljudske množice, ki se borijo za svoje narodne in človeške pravice, ustvarjajo nov lik aktivnega slovenstva.

Dvodnevna razprava je pokazala, s kolikšno resnostjo in odgovornostjo razmišljamo Slovenci o svoji zgodovinski, družbeni, nacionalni ter intimno človeški usodi. Nekaj najznačilnejših razprav objavljamo v tej in v prihodnji številki.

Bralci Sodobnosti imajo seveda vso možnost, da se tudi sami vključijo v razpravo, če bodo v objavljenih prispevkih našli karkoli, kar jih utegne spodbuditi, da bi svoja spoznanja in vednost soočili razmišljanju blejskih razpravljalcev, saj je tema splošno slovenska.

Ur.

Josip
Vidmar

Uvodna beseda

Tovarišice in tovariši! Mislim, da je z govorom tovariša predsednika OF, kakor jaz še vedno imenujem našo širšo organizacijo, oficialni del našega današnjega sestanka zaključen. Zato se bom sam obrnil k osnovni temi, ki je v vabilih predpisana za našo razpravo. To je obravnavanje vprašanja 4. točke v programu OF o njenem smislu in o rezultatih, ki naj bi bili s to točko v našem osvobodilnem boju in v naši revoluciji doseženi. Moram reči, da je bila ta točka zame pravzaprav od vsega začetka najbolj problema-

tična od vseh točk OF. Bojim se izreči in vendarle je tako, da je preoblikovati, preobražati značaj kakega naroda izredno zapletena in izredno komplicirana in težavna naloga. Težavnosti te naloge boste razumeli samo, če pomislite, kako neverjetno težko je preobraziti značaj posameznega človeka. Tu pa gre za značaj naroda. Jasno je, da je bila osvobodilna borba velik prispevek k temu procesu in k tej nalogi. Mislim, da lahko s ponosom rečemo, da je osvobodilni boj v slovenskem narodu prebudil novo zavest o narodu kot takem in o smislu narodnega bivanja. Osvobodilni boj je naš narod na svoj način dejansko prebudil, kajti skoraj sleherni človek našega časa se je moral pred obličjem usode, ki se ni samo igrala s človeškimi življenji, ampak je človeška življenja tudi uničevala, odločiti za stvar, za pripadnost narodu in, rekel bi, za pripravljenost izpolnjevati dolžnosti, ki jih je zgodovinski moment od članov tega naroda zahteval. Ta odločitev, pred katero je bil postavljen skoraj vsak Slovenec, je nedvomno eden od dejavnikov, ki je prispeval k preobrazbi slovenske zavesti, k preobrazbi slovenskega narodnega značaja sploh. Postali smo dejansko zgodovinski narod, ki je prvič v zgodovini odločal sam o svoji usodi in ki je prvič v zgodovini postavil na kocko svojo eksistenco, in to fizično eksistenco, in se spustil v boj z ogromnimi silami fašistične Evrope. Mislim, da je to velik prispevek k našemu narodnemu značaju. Seveda, če pregledamo življenje po osvobodilni borbi, moram povedati in ugotoviti, da je to življenje v marsičem vplivalo na naš narodni značaj drugače, kot pa je bilo v bistvu zamišljeno. To 4. točko je zamislil naš tedanji tovariš Kocbek. On jo je predlagal. In z določenimi rezervami, ki se določno vidijo v formulaciji predloga, ki je zelo previdna in dobro premišljena, se vidi, da nismo bili pripravljeni, bi rekel, sprejeti njegove koncepcije o preobrazbi slovenskega narodnega značaja. Mislim, da je bilo zelo pravilno, ko smo bili v tej stvari oprezni in previdni. Zavedali smo se, da je vsaka vojska, vsak boj prispevek k podivjanosti človeškega srca, da je boj neizprosni in da zahteva od vsakega borca, prvič, da je pripravljen žrtvovati sebe in svoje življenje, in drugič, da je pripravljen žrtvovati tudi sovražnikovo življenje, in da mu je to tudi dolžnost. Mislim, da je to težka dolžnost, ki intenzivno vpliva na moralni lik slehernega naroda in sleherne generacije, ki sledi in izvira iz časov take borbe. To lahko zasledujete v zgodovini evropskih vojn in mislim, da se ne smemo čuditi, če razvoj naše narodne psihe ni šel popolnoma v smislu tedanje koncepcije. Mi smo, to lahko s ponosom rečem, dosegli, da so Slovenci danes med najbolj prebujenimi narodi sveta. Vsak naš človek je politično prebujen in lahko trezno in na osnovi dobrih informacij presoja politično situacijo ne le v svojem življenjskem obsegu, temveč tudi v obsegu Evrope in celega sveta. Take informacije, take informiranosti boste zaman iskali drugod po svetu med štirimi sloji narodov. To je nedvomen uspeh naše revolucije in našega osvobodilnega boja ter našega informativnega dela za narod v teh težkih časih. Mislim, da je to velik dosežek, na drugi strani pa je seveda vojna prinesla s seboj razne druge momente, ki tudi izvirajo iz človeške psihe, in ta psiha je, kakor vsi vemo, bila vendarle v tem našem boju tudi nekako prizadeta. Zlasti pa je bila prizadeta po boju v obliki in stremljenju našega življenja, ki je bilo v bistvu, v

glavnem, uperjeno v materialni razvoj, v materialni uspeh, ne pa hkrati tudi v moralni razvoj in moralni uspeh v naših širših množicah. Tako se je zgodilo, da so Slovenci danes, to je treba konstatirati in povedati tistim, ki za nami prevzemajo vlogo našega kulturnega ple-numa, da so naši sedanji ljudje vse preveč usmerjeni v pridobitništvo in v potrošništvo. Skratka, preveč so navezani na naše materialno življenje, namesto da bi bili pri tej navezanosti, ki je seveda v vsakem človeku nujna, tudi moralno dobro vzgojeni in moralno dobro razviti. Tak razvoj se seveda ne da doseči s pridigami in z moralnimi kodeksi itd. Tak razvoj se da doseči, po mojem mnenju, samo z razvijanjem kulturnosti in plemenitosti v masah in v vsakem posamezniku. Tov. predsednik je pred mano rekel, da je moralni razvoj do neke mere odvisen od kulturnih delavcev, in mislim, da to drži. In zaradi tega sem ves čas intenzivno skušal vplivati na to, da bi naša družba resno skrbela za kulturo, kajti samo v kulturi so pravzaprav zakopani moralni zakladi družbe in dela človeštva. In samo s kulturo lahko človek doseže tisto notranjost — notranje stanje — svobodno notranje stanje, ki je potrebno za to, da lahko človek v slehernem trenutku svojega življenja, navzlic pritisku vsega materialnega, ostane pri zavesti, da je poleg vsega drugega, duhovno, moralno bitje, ki mora skrbeti za to, da bo resnično v skladu z velikimi miselnimi in tudi moralnimi tendencami človeštva. Moja moralna misel je v bistvu ta: edini kriterij za razvoj — za moralno presojo je zame samo v tem: človek mora živeti tako in ravnati tako, da bo zmeraj v slogi in v sporazumnosti z osnovnim moralnim vzgonom v človeštvu, ki se kaže seveda tudi v tem, da človeštvo permanentno, v vsej svoji zgodovini, stalno in neugnano išče oblike za svojo eksistenco, ki bi človeku jamčile tako osebno svobodo kot tudi njegov osebni moralni razvoj. Mislim, da smo za ta del naše splošne nacionalne vzgoje skrbeli malo premalo in da nismo dovolj podpirali kulture, kajti samo iz kulture žari ali izžareva v človeštvu neka sila, ki je sposobna oblikovati moralni lik vsakega posameznika in celih narodov. Mislim, da zaradi tega lahko zdaj, ko odhajam s svojega mesta, priporočim novi generaciji, naj se z vso intenziteto svojih prizadevanj vrže na delo za to, da se bo naša kultura dejansko razvila, da bo sposobna vršiti svoj posel in da bo svoje poslanstvo lahko tudi opravila. S tem priporočilom lahko končam ta svoj kratki govor k 4. točki, ki se mi zdi, da je zgodovinsko nekaj opravila in da je upravičeno eksistirala v našem programu, da pa seveda obsega tako široko in neopredeljeno človeško misel, ki naj bo direktiva našemu ravnanju, da jo je bilo težko varovati in dosledno izvajati v teh časih, ki so za nami in so bili tako polni vsakršnih naporov, vsakršnih težav, vsakršnih drugih nevarnosti, tako da se večkrat najbrž res nismo mogli zadosti posvečati kulturi. Upam, da bo novi rod to zmožel in v tem imenu ga pozdravljam in mu želim čimveč uspehov.